

28. aprill 2014

**Hr Groenni avaldus Baltimaade 2014. aasta kobarraporti kohta –
Direktorite Nõukogu ühiskonsultatsiooni koosolek**

2. mai 2014

Tervitan Eesti, Läti ja Leedu ametivõimude nimel Baltimaade kobarraportit (Baltic Cluster Report) ja tänan asjaosalisi põhjaliku töö eest. Aruanne annab kasuliku ülevaate Baltimaade majanduse olukorrast, võimaldab neid omavahel võrrelda ning heidab valgust nii nende ühistele kordaminekutele kui ka poliitilistele probleemidele. Kuigi ametivõimud tunnistavad, et Eesti, Läti ja Leedu vahel on süsteemsed seosed, neil on ühiseid majanduspoliitilisi küsimusi ja muid sarnasusi, näevad nad kõigi kolme riigi vahel ka erinevusi, mida saab iga riigi puhul lähemalt ja eraldi käsitleda artikkel IV aruannetes. Dokumentides käsitletakse põhjalikult Balti kasvumudelit ja antakse kasulikke soovitusi ametivõimudele nende tulevase poliitika jaoks.

Me oleme nõus Balti mudeli põhielementidega, nii nagu neid on aruandes esitatud. Balti riikide majanduse väiksus ja suur avatus loovad rohkelt võimalusi nišiturgude tekkeks, mille tulemuseks on suur paindlikkus, mis aitab toime tulla välismaises majanduskeskkonnas toimivate kiirete muutustega ja säilitada kiiret majanduskasvu. Üleminek turumajandusele ja pärast seda läbi elatud välisšokid on lisaks andnud Baltimaadele väärtuslikke õppetunde poliitika ja turu paindlikkuse hoidmise kohta. Balti riikide ametivõimud saavad aru, et see on euroalal edukaks osalemiseks oluline.

Nad on välja selgitanud probleemidega üldiselt nõus ning jagavad enamikku tehtud poliitilistest soovitustest. Kuna nende seisukohad on aruandes hästi dokumenteeritud, sooviksime teha ainult järgnevad märkused.

Laenumahu kasv: pakkumis- ja nõudlustegurite roll

Oleme nõus aruande koostajate hinnanguga, et Baltimaade finantsüsteemide vastupanuvõime parandamisel on viimastel aastatel tehtud suuri edusamme. Siiski on laenumahu kasv praegu endiselt nõrk, milles on süüdi ühtmoodi nii väike laenuõudlus kui ka pakkumispiirangud. Tuleb märkida, et kõigis kolmes Balti riigis on majanduse taastumine eri staadiumis, kusjuures Eesti on ülejäänud kahest pisut ees. Seda näitab ka laenutsükkel, kus pakkumispiirangud on kadunud ja laenumahu nõrk kasv sõltub nõudluspoolest.

Kuigi Baltimaade väikest laenuõudlust saab valdavalt seletada kodumajapidamiste sektoris

jättkuva finantsvõimenduse vähendamise, ettevõtete kasumist suure osa jaotamata jätmisega ning suurema sõltuvusega välismaalt, sh emattevõtetest laenatud vahenditest, aga ka suure ebakindlusega, mis tuleneb välisnõudlusest ja loiust investeerimistegevusest, jagavad ametivõimud üldiselt seisukohta, et laenumahu kasvu taaselavdamine on vajalik selleks, et säilitada majanduse kasvutempot ja edendada pikemas perspektiivis majanduse konvergenti. Seepärast leidsid ametivõimud, et laenupakkumise piirangute vähendamiseks võetud meetmed väärivad Läti ja Leedu puhul lähemat uurimist, kuna bilansi ja maksejõuetusmenetluse jätkuvast parandamisest, mis on küll vajalik, ei pruugi piisata laenumahu elujõulise kasvu taastamiseks. Mõistes, et laenumahu optimaalse kasvu hindamine on keeruline, võiks sellest abi olla selleks, et hinnata, kui ulatuslik on finantsvõimenduse vähendamise jätkumine ning kas asjaolu, et Baltimaad on valinud ajalooliste arenguteede asemel teised võimalused, viitab laenuvaba taastamise lõpetamise ebaõnnestumisele.

Viimase buumi ajal esinenud pakkumis- ja nõudlustegurite vastastikmõjude puhul soovivad ametivõimud rõhutada, et antud laenude kiiret kasvu mõjutas nii kasvanud nõudlus kui ka – ja vähemalt sama palju – kasvanud laenupakkumine. Globaalne keskkond koos oma rohke likviidsuse ja vähese riskikartlikkusega ning pärast ELiga ühinemist üha kasvanud kindlustunne tõid endaga kaasa kapitali sissevoo, mis toetiski laenumahude kasvu. Lühinägelik riskianalüüs viis intressimarginaalid oluliselt alla ja leevendas laenuandmise tingimusi, millega laenud muutusid kättesaadavamaks ja laenude tähtsajad pikemaks.

Konkurentsivõime ja ekspordi edasise mitmekesisumise potentsiaal

Baltimaade tugeva ekspordi juured, nagu aruandes märgitud, on hindade konkurentsivõimes, paindlikkuses kaubanduse ümberorienteerimisel ning teenuste ekspordi tugevas kasvus. Palgakasvu piiramine koos tööviljakuse tõusuga vähendas oluliselt kriiside ajal Baltimaades tööjõu ühikukulu ning toetas ekspordist kantud majanduse taastumist. Seetõttu on märkimisväärselt kasvanud Baltimaade ekspordi osatähtsus nii nende SKPs kui ka maailma eksporditurgudel.

Ametivõimud on aruande koostajatega ühel nõul selles, et kuigi Baltimaade eksport on oluliselt kasvanud, on veel ruumi selleks, et suurendada nende ekspordi globaalselt dünaamilistesse ja keerukatesse tootekategooriatesse. Olles IMFi soovitustega üldiselt nõus, on nad siiski Baltimaade ekspordi väljavaadete suhtes pisut optimistlikumad.¹ Ametivõimud usuvad, et Baltimaade ekspordi kvaliteedi lähenemine maailma standarditele on jätkunud katkematult ja et keskpikas perspektiivis on ekspordil tugev potentsiaal edasiseks mitmekesisumiseks.

Aruandes on ekspordi kvaliteedi hindamisel lähtunud suhtelistest ühikuväärtustest. Samas ei ole arvesse võetud teist olulist komponenti: ekspordimahte. Põhjalikum analüüs võiks anda täpsema pildi, kuna ühikuväärtuste langust saab tõlgendada ka kui märki hindade konkurentsivõime paranemisest. Tõepoolest on olemas tõendid, mis viitavad ekspordi kvaliteedi jätkuvalle paranemisele, mis on eriti nähtav Läti ja Leedu puhul.²

¹ Viide Baltimaade kobarraportile – valitud küsimused (SM/14/90, 4/16/14) „Exports and Global-value-chain linkups: Experience and Prospects for the Baltic Economies”.

² Benkovskis, K., ja Wörz, J. (2012), „Non-Price Competitiveness Gains of Central, Eastern and Southeastern European Countries in the EU Market,” Focus on European Economic

Ühtlasi ei ole ametivõimud ka nii pessimistlikud kui aruande koostajad selles suhtes, mis puudutab Baltimaade seoseid globaalsete väärtusahelatega. Kuigi Baltimaad on globaalsetes väärtusahelates osalenud vähem kui CE4 riigid (Tšehhi, Ungari, Poola, Slovakkia), on nad neis üsna soodsas positsioonis, kuna kalduvad üldiselt ülespoole liikuma.³

Sellest hoolimata jagavad ametivõimud täielikult aruande koostajate seisukohta, et konkurentsivõime säilitamine ja ekspordisortimendi edasine täiustamine on olulised, et väärtusahelas tõusta ja tulla toime probleemidega, mis kaasnevad demograafia arenguga ja väiksema välisnõudlusega.

Suur struktuurne tööpuudus väärrib suuremat tähelepanu

Ametivõimud jagavad aruande koostajate seisukohta, et struktuurne tööpuudus on suur ja Baltimaade jaoks keeruline probleem. Samas leiavad nad, et kuna struktuurset tööpuudust saab vaid hinnata, on see hinnang väga ebakindel, eriti Eesti puhul, kus praegu on üldine tööpuudus oluliselt alla inflatsiooni mittekiirendavat töötuse määra, nii nagu aruande koostajad seda hindavad. Kuigi paistab, et viimases kriisis ei ole struktuurne tööpuudus püsivalt muutunud, kuna see püsib senisel tasemel, peaks poliitikas rohkem tähelepanu pöörama sellele, et langetada struktuurne tööpuudus vastuvõetavamale tasemele.

Suur struktuurne tööpuudus eksisteerib Baltimaades koos üsna paindliku ja tõhusa tööturuga. Seda väidet toetavad suured palgakohandused, tööjõu sujuv ümberjaotamine eri sektorite vahel, üldise tööpuuduse kiire vähenemine (kriisi tipp hetkel ligi 20%, praegu ligi 10%) ja märkimisväärne tööjõus osalemise määr. Sellegipoolest tuleb rohkem tähelepanu pöörata asjaolule, et jätkuvalt on puudus vajalike oskuste ja haridusega töötajatest ning et töötajate maksukoormus on suur, eriti väiksema sissetulekuga töötajate puhul. Sellega seoses tuleks lähemalt uurida võimalusi tööjõu maksukoormuse vähendamiseks (koos asjakohaste kompenseerivate meetmetega sissetulekute taseme säilitamiseks) ning aktiivse tööturupoliitika aktiivsemaks kasutamiseks. Kuigi aktiivse tööturupoliitika jaoks on võimalik kulutusi suurendada, rõhutavad ametivõimud, et arvesse tuleb võtta mitte ainult asjakohaste meetmete kvantiteeti, vaid ka kvaliteeti.

Ühismeetmete võimalused

Kuigi ametivõimud mõistavad, et Põhja- ja Baltimaade piirkonnas on vaja poliitikat koordineerida, on nad ka seisukohal, et suur osa Baltimaade ühiste probleemide lahendamiseks vajalikust tööst peaks toimuma riiklikul tasandil. Ametivõimud näevad kasu tihedamas piirkondlikus koostöös ja ühtlustamises, mõistes et ELi kontekstis juba käib tihe koostöö ja et ELi direktiividega on Baltimaade tavade ja eeskirjade ühtlustamisel juba käidud pikk tee. Ametivõimud nõustuvad aruande koostajate seisukohaga, et oluline on energiasektori jätkuv täiustamine selleks, et parandada energiavarustuse tõhusust ja avada

Integration, 3, 27-47.

³ Ametivõimude arvutuste aluseks on Koopman, R., Powers, W., Wang, Z., and Wei, S.-J. (2010). „Give Credit where Credit is Due: Tracing Value Added in Global Production Chains,” NBER Working Paper No. 16426, September.

energiaturg täiendavale konkurentsile. Lisaks tuleb, nagu aruandes mainitud, investeerida transpordikulude vähendamiseks taristusse.

Ühisanalüüsi ülesehitus: mõned mõtted tulevikuks

Kuna kobarraportite koostamine fondipoolses järelevalves on veel katsestaadiumis, tuleb õppida n-ö käigu pealt ja nii sooviksime jagada oma tähelepanekuid, millest võib tulevikus sarnaste aruannete koostamisel kasu olla.

Meie kogemus on, et kobaranalüüs, mis on interaktiivne protsess, annab lisandväärtust sellega, et elavdab arutelu ja koostööd nii ametivõimude kui ka aruande koostajate vahel, luues viljaka pinna ühiste probleemide lahendamiseks algatatavatele poliitilistele aruteludele. Me loodame, et sedalaadi tihe koostöö ja mõttevahetus kõigi asjaosaliste vahel jääb kobaranalüüside keskmesse ka tulevikus.

Baltimaade kobarraporti lisandväärtus seisneb selles, et see esitab kasuliku horisontaalse (riikidevahelise) võrdluse Baltimaade majanduse kohta. Kui tulevikku vaadata, siis võiks lähemalt uurida asjakohaseid vertikaalseid seoseid nn *gate-keeper*-riikidega. Riikidevaheline võrdlus on tavaliselt artikkel IV kohaste aruannete ja tegelikult mis tahes väikese majandusega riigi analüüsi lahutamatu osa. Fond aga on kõige paremas olukorras, et analüüsida ka vertikaalseid seoseid. Seega võib tagantjärele tarkusega tõdeda, et selliste seoses käsitlemiseks oleks paremini sobinud korraga Põhja- ja Baltimaid käsitlev kobarraport.

Kuigi Balti riikide pädevatele asutustele oli konsulteerimismenetlus kahtlemata kasulik, võiks täiendavat lisandväärtust fondi piirkondliku järelevalvetegevuse üldisele edukusele luua asjakohaste klastrite valimisel. Seepärast leiame, et uurida võiks võimalusi, kuidas veelgi täpsustada klastrite valimise raamistikku, mis muu hulgas oleks peale piirkondlike suunatud ka temaatilistele klastritele.